

Birkózás az írott szöveggel szinkrontolmácsolás közben 2. rész

Rohonyi Borbála

E-mail: borbala.rohonyi@gmail.com

Kivonat: A tanulmány beszámol a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás témájában 2014 áprilisában 33 fős mintán végzett kérdőíves vizsgálatról. A felmérés a Genfi Egyetem négy fős kutatócsoportja által 2009-ben végzett felmérés adaptációja a magyar piacra. A felmérés célja volt az SI+T gyakorlatának feltárása a magyar tolmácsolási piacon, hiánypótlás az egységesebb, választható stratégiák terén, és a piaci realitásra való felkészítés. Az eredmények összegzéseként elmondható, hogy a tolmácsok túlnyomóan használják az írott szöveget. A felmérés feltárta a tolmácsoknak az írott beszédek felhasználásában alkalmazott stratégiáit a rendelkezésre álló idő függvényében, valamint azt, hogy milyen szempontból tekintik segítségnek és nehézségnek a szöveget. Az előadó erős akcentusánál a szöveg mint segítség átlagangsorolása szignifikánsan magasabb volt (95%-os konfidenciaszinttel) azok között, akik részesültek képzésben; és azok között, akik kevesebb, mint tíz év szakmai tapasztalattal rendelkeznek. Szignifikáns korrelációt sikerült kimutatni az SI+T képzés és a szöveg használata között kevesebb mint öt perc felkészülési idő esetén.

Kulcsszavak: szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás, felmérés, stratégiák, kognitív nehézségi és előnyt jelentő tényezők

1. Bevezetés

A tanulmány a XI. Fordítástudományi PhD-konferencián Budapesten, 2014. április 10-én elhangzott előadás második részének átdolgozott, bővített, írásos változata, egyben a *Fordítástudomány* XVII. évfolyamának 2. számában „Birkózás a szöveggel szinkrontolmácsolás közben 1. rész” címmel megjelent cikk folytatása. Az első rész definiálta a „szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás” (SI+T) fogalmát, szakirodalmi áttekintést közölt a tolmácsolásnak erről a módzatáról, kitért a tolmácsokra háruló – és a kutatókat és a tolmácsolás oktatóit foglalkoztató – nehézségekre és esetleges előnyökre, valamint bemutatott néhány idevágó empirikus kutatást.

A második részben a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás témájában készült magyarországi felmérés eredményeit ismertetem, amely egy genfi kutatás adaptációja. Az eredeti kérdőíves felmérést a Genfi Egyetem Fordítás- és Tolmácsképző Iskolája által minden második évben indított mesterképzésben

részt vevő négy tanár és kutató, név szerint Rawdha Cammoun, Catherine Davies, Konsztantyin Ivanov és Boris Najmusin készítette Kilian Seeber és Barbara Moser-Mercer irányítása mellett 2009-ben (Cammoun et al. 2009).

A szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás rövidítése a tanulmányban egységesen: „SI+T”.

1.1. Hipotézis

A szakirodalmi áttekintés (Rohonyi 2015) egyik tanulsága az volt, hogy a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás az egyik legösszetettebb tolmácsolási mód: a tolmácsra az auditív mellett a vizuális információfeldolgozás és a koordináció terhe is hárul. A kutatás azon a feltételezésen alapszik, hogy a nehézségek, és a tolmácsok ezzel kapcsolatos fenntartásai ellenére az írott szöveg a megfelelő stratégiák alkalmazásával segítheti a tolmácsot az üzenet pontos és megfelelő formájú átadásában.

1.2. Kutatási kérdések

A kutatási kérdések a következők: 1. Milyen stratégiákat alkalmaznak a gyakorló konferenciatolmácsok az előre megírt beszédek felhasználásában a tolmácsolás megkezdése előtt és után szöveggel támogatott szinkrontolmácsolásnál? 2. Mikor tekintik segítségnek, illetve nehezítő tényezőnek a szöveget a tolmácsok SI+T módban?

1.3. A felmérés célja

A felmérés célja volt a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás gyakorlatának feltárása a magyar tolmácsolási piacon, a „jó gyakorlat” megosztása, hiánypótlás az egységesebb, választható stratégiák terén, és a piaci realitásra való felkészítés. Más szóval a gyakorlat feltárásával reméltem rámutatni a szöveg SI+T-ben való jelenlétével járó előnyökre és hátrányokra és felderíteni a használatához kapcsolódó stratégiákat.

1.4. A felmérés hatóköre

Attól függően, hogy mikor kapja meg a tolmács a szöveget, a helyzet más és más stratégiákat követel meg tőle mind a felkészülés, mind a kabinban történő felhasználás szempontjából. Cammoun et al. (2009) négy forgatókönyvben vizsgálták a tolmácsok szokásait (1. „ideális forgatókönyv”: órákkal, napokkal, hetekkel előbb megkapja a szöveget a tolmács; 2. 15–30 perccel a kezdés előtt; 3. <15 perccel a kezdés előtt; 4. „krízisforgatókönyv”: a beszéd megkezdése után), ezzel szemben a magyarországi felmérésben az SI+T három helyzetét különítettem el és vizsgáltam:

- (1) Sokkal a tolmácsolás előtt megkapta a szöveget, és volt rá módja, hogy előkészítse.

(2) Kb. 15 perccel kezdés előtt kapta meg a szöveget.

(3) Kevesebb mint 5 perccel kezdés előtt kapta meg a szöveget.

Azért csupán három forgatókönyvet vizsgáltam, mert a magyar piacon jellemzőbb, hogy negyedórával, illetve kevesebb mint 5 perccel a kezdés előtt kapja kézhez a szöveget a tolmács. A krízisforgatókönyv (a kezdés után kapja meg a szöveget a tolmács) pedig azért nem került bele a vizsgált helyzetek közé, mert más stratégiákat követel meg, mint a másik három helyzet, és kimerítő vizsgálatára a felmérés korlátai között nincsen mód.

A Genfi Egyetem kutatói által végzett felmérés (Cammoun et al. 2009) mintáját követi a kutatás annyiban is, hogy kizárólag folyó szövegekkel foglalkozik, azaz a beszéd írásos változatával. A kutatás hatókörén kívül esnek a Power-Point formátumú szövegek, videók, összefoglalók, absztraktok és egyéb munkadokumentumok, az elhangzó szöveg – forrás- vagy célnyelvi szöveg – megjelenítése képernyőn valós időben, valamint az az eset is, amikor egy fordító hallás alapján azonnal fordítja és némileg rövidítve gépeli a szöveget, amit valós időben kivetítenek a konferencia alatt. Nem képezi továbbá a kutatás tárgyát a blattolás (elhangzó szöveg nélkül), sem az előre lefordított szöveg eredetivel egyidejű felolvasása.

2. Elméleti és módszertani háttér

2.1. A kérdőív alapjául szolgáló fogalmak megállapítása

A felmérés elméleti szempontból a tudományos folyamatkutatás és a Párizsi Iskola (Seleskovitch és Lederer 2002) eredményeire támaszkodik az SI+T vonatkozásában, amint azt a szakirodalmi áttekintés bemutatta a cikk első részében (Rohonyi 2015). Ezen belül elsősorban Gile erőfeszítés-modelljét vettem alapul (Gile 2009): az érdekel, hogy az írott szöveg birtokában a tolmács által végzett műveletek hogyan versengenek a véges feldolgozó kapacitásáért. Ebben a versengésben a szöveg egyaránt jelent előnyöket és hátrányokat, amelyeket a tolmácsok más és más módon élnek meg, valamint különböző stratégiákat alkalmaznak, és ez hagyományos kérdőíves módszerrel felderíthető.

2.2. Nehézségi és előnyt jelentő kognitív tényezők megállapítása

A szakirodalmi áttekintésben az SI+T során fellépő nehézségeket a következő kategóriákba csoportosítottam: (a) interferencia; (b) kettős input, avagy a hallgatás és olvasás nehéz egyensúlya; (3) a redundancia hiánya; (4) gyors tempó; (5) a spontán beszédetől eltérő tagolás; (6) monoton előadásmód.

A kérdőív összeállításakor ezek közül a kettős input és a spontán beszédetől eltérő tagolás nem került bele abba a felsorolásba, melynek elemei segítenek kimutatni, mikor jelent előnyt a szöveg a válaszadók szerint. A *kettős input* külön kérdés foglalkozik. A beszéd spontán beszédetől eltérő, annál hosszabb szakaszonkénti tagolása az írott szöveg felolvasásából fakadó sajátosság, és ne-

hézséget jelent, de külön a kérdőív nem tér ki rá. Az így felhasznált négy kognitív nehézségi kategória megfelel a Cammoun et al. (2009) által használtaknak.

A kognitív előnyök terén nagy úr mutatkozik a szakirodalomban, mint arra Cammoun et al. (2009) rámutat. Emiatt a genfi kutatócsoport Barbara Moser-Mercer ajánlására hagyatkozott, és négy kategóriát állapított meg: (1) ismeretanyag bővítése a szöveg segítségével; (2) az üzenet pontosabb visszaadása; (3) anticipáció; (4) erős akcentussal beszélő előadó értése (Cammoun et al. 2009). Az adaptált kérdőívbe is ez a négy kategória került, apróbb fogalmazásbeli eltéréssel.

Négy vizsgált tényezőre eddig mint nehézséget jelentőre, négy másakra pedig mint előnyt jelentőre utaltam, de együtt szerepelnek nehézségi vagy előnyös jellegük megjelölése nélkül, és a válaszadók rangsorolják őket olyan szempontból, hogy fennállásuk esetén mennyire jelent segítséget a szöveg SI+T-nél. A válaszok alapján fontossági sorrend rajzolódik ki a három különböző forgatókönyvre való lebontás nélkül. Cammoun et al. (2009) mind a négy esetet külön vizsgálta mindegyik kognitív kategóriánál. A rangsorolásra való rövidítés melletti döntésben a kitöltéshez szükséges idő játszott szerepet, minden forgatókönyvre rákérdezni jelentősen hosszabb kérdőívet eredményezett volna.

2.3. *A stratégiák felmérése*

A fenti nehézségek leküzdésében és az előnyök kiaknázásában a tolmácsok stratégiákat alkalmaznak. Az elsődleges stratégiai döntés, amelyet a kérdőív mérni hivatott az, hogy használják-e a szöveget a tolmácsok, vagy sem, méghozzá – ismételten Cammoun et al. (2009) mintájára – a különböző helyzetekben, attól függően, hogy mikor kapják meg a szöveget. A stratégiai döntések másik csoportja a szöveg előkészítésének módjához kapcsolódó stratégiák. A magyar kutatásban ezt két kérdés erejéig vizsgálja a kérdőív. Azt a két esetet, amikor „sokkal a tolmácsolás kezdete előtt megkapja a szöveget” és amikor „a tolmácsolás megkezdése előtt 15 perccel kapja meg”, összevonva kezeli: „ha van ideje előkészíteni a szöveget, mire koncentrálnak?”. Egy második kérdés vizsgálja, hogy „ha kevesebb mint öt perccel kezdés előtt kapja meg a szöveget, mire koncentrálnak?”

3. **A felmérés célközönsége, minta, adatfeldolgozás**

A kérdőív célcsoportja a magyar piacon dolgozó hivatásos konferenciatolmácsok. A minta 33 gyakorló magyar konferenciatolmácsból áll. A kérdőív tesztelése öt fővel történt. Az adatgyűjtés célzott volt, emailen keresztül, elkerülendő, hogy olyan szakemberek, tolmácsok is kitöltsék a kérdőívet, akik nem felelnek meg a célcsoport minden szempontjának (gyakorló konferenciatolmács, aki rendszeresen tolmácsol SI+T módon). A kérdőív tesztelése 2014. április 2. és 4. között, a véglegesített kérdőívvel az adatgyűjtés 2014. április 4. és 8. között zajlott le. A kutatás felderítő jellegű keresztmetszeti vizsgálat. 30 kérdőív feldolgozása manuálisan történt először 2014 áprilisában, majd a korábban figyelembe nem vett további három kérdőívvel kiegészítve az összes adat újbóli

rögzítésére és feldolgozására, a táblázatok és grafikonok újraszerkesztésére 2016 áprilisában került sor.

4. A kérdőív

4.1. Az adaptált kérdőív szerkezete

A kérdőív szerkezete nagy vonalakban Cammoun et al. (2009) kérdőívét követi. A különbségekre külön kitérek.

Egy bevezetőben bemutatkozom és megnevezem a programot, amelynek keretében végzem a felmérést, és elmondom, hogy mi a kutatás célja és a hatóköre, illetve mi nem tartozik a hatókörébe (pl. tolmácsolásnál használt PowerPoint dokumentumok). Biztosítom továbbá a válaszadókat arról, hogy a kérdőív névtelen, és az adatok kezelése bizalmasan történik. A kérdőív 16 kérdésből áll (tíz kérdéssel rövidebb a mintául szolgálónál), ebből 15 kérdés zárt, a könnyebb feldolgozás és számszerűsítés érdekében, és a végén található egy nyitott kérdés (akárcsak a mintául szolgáló kérdőívben). A nyitott kérdés célja az, hogy a válaszadók a téma olyan aspektusaira is kitérjenek, amelyekre nem gondoltam. Az első öt kérdés a válaszadók adataira vonatkozik: korra, nemre, szakmai tapasztalatra, a nyelvkombinációra, a szabadúszó vagy vállalati státuszra.

A kérdőív második része (6–16. kérdések) a kutatás tárgyát, azaz az SI+T témáját járja körül. A 6. és a 7. kérdés arra kérdez rá, hogy SI+T képzésben részt vett-e a válaszadó, és ha igen, hol. A 8–16. kérdések az SI+T során alkalmazott stratégiákat tárják fel és azt, hogy milyen szempontokból jelent segítséget a szöveg. A kérdések szerkesztésében arra törekedtem, hogy ne sugallják a választ.

A 8. kérdés az alapstratégiára kérdez rá, hogy a tolmácsok használják-e a szöveget különböző helyzetekben. A 9. és a 10. kérdés a szöveg előkészítésének aspektusaira kérdez rá a rendelkezésre álló idő szempontjából elkülönített két esetben, előbbi sorrendi skálával, utóbbi pedig igen/nem választási lehetőségekkel. A 11. kérdés vizsgálja, hogy minél jelent segítséget a szöveg nyolc kognitív kategória közül, ismét sorrendi skálával. A 12. kérdés arra keres választ, hogy sikerül-e összehangolni a két csatornán érkező információt a tolmácsoknak a három különböző forgatókönyvnél. A 13. és a 14. kérdés további stratégiákat firtat: inkább blattol vagy inkább a füle után megy-e általában a tolmács, és együttműködnek-e a kabinpartnerével. A 15. kérdés azt méri fel, hogy öszszességében segítségnek tekintik-e a szöveget vagy nehezítő tényezőnek. A 16. kérdés nyitott: „Van-e további megjegyzése a témával kapcsolatban?”

4.2. A kérdőív tesztelése és finomítása

A kérdőív első verzióját a célcsoport kritériumainak megfelelő öt főnek küldtem ki tesztelésre. Egyikük csak kitöltötte a kérdőívet, ezért a finomításra vonatkozó javaslatokat négy főttől kaptam. A Cammoun et al. (2009) kérdőíve alapján, ám annál jóval rövidebb formában összeállított 13 kérdésből álló eredeti kérdőív a javaslatok alapján így 16 kérdésre bővült. A fontosabb módosításokat részletezem.

Mint az egyik tesztalany rámutatott, az „igen” válasz arra a kérdésre, hogy részt vett-e valamilyen képzésben az SI+T témájában jelentheti azt, hogy valójában ilyen képzés külön nem volt, hanem a tanulmányok része volt a blattolás, illetve tényleges SI+T gyakorlat. Egy külön kérdés pontosítja ezért, hogy amennyiben részt vett SI+T képzésben, akkor a tolmácsképzés során volt ilyen gyakorlat, vagy specifikus továbbképzés keretében tanult SI+T-t. Ugyanez a válaszadó konkrét módszertani javaslattal is szolgál, amely egybeesik azzal, amit mind a mintául szolgáló kutatás, mind a jelen felmérés szerzői a tolmácsképzésben üdvözlendőnek tartanak: „Ilyen feladat kevés volt, lehetne kifejezetten erre koncentrálni. 15 perccel, egy nappal előre odaadni a szöveget, majd az előadónak szöveghű, illetve a szövegtől jelentősen eltérő beszédet tartani. Utóbbi fontos gyakorlat lenne, mert ilyen esetekben sok tolmács elveszti a fonalat.”

Valóban, még ha a tényleges SI+T gyakorlására jutott is mód a tolmácsképzőben néhány gyakorlat erejéig, az nem feltétlenül történt úgy, hogy a hallgatók felkészültek előre a témából, és a szöveget is megkapták és előkészítették. Cammoun et al. kutatásának (2009) fontos részét képezi a specifikus SI+T képzés feltérképezése az egész világon, e tanulmánynak azonban bővebben nem témája. Éppen ezért a SI+T tolmácsolási mód gyakorlásával eltöltött napok számára vonatkozó kérdés sincsen a kérdőívben: a magyar piacon a tolmácsoknak valószínűleg nehezebb lenne ezt napokban kifejezni, mint a 90%-ban nemzetközi intézményekben dolgozó tolmácsoknak.

A kérdőívet tesztelő egyik válaszadó említette, mennyire fontos a partner segítsége ebben a tolmácsolási módban. Az ő javaslatára belekerült a kérdőívbe egy kérdés arra vonatkozóan, hogy segítenek-e egymásnak a tolmácsok és a partnerük SI+T-nél az írott szöveget követve, egyes elemekre rámutatva, megkérlik-e erre a partnert stb. Erre vonatkozó kérdés a mintául szolgáló kérdőívben nem szerepel. A harmadik kérdés, amellyel bővült a kérdőív, arra kérdez rá, hogy inkább blattol-e vagy inkább követi az elhangzó szöveget SI+T-nél a tolmács. Ez a kérdés bár nem konkrét javaslatra, de szintén a tesztelőalanyok által a blattról írt megjegyzések nyomán került bele a kérdőívbe.

A tolmács státuszának az eredeti megfogalmazásban két kategóriája volt: szabadúszó tolmács, vagy intézmény, illetve vállalat alkalmazottja. Az egyik tesztelő válaszadó rámutatott, hogy azok a tolmácsok, akik szabadúszóként, de vállalat kötelékében, szerződéssel dolgoznak, a fenti kategóriákba nem tudják beilleszteni magukat. Az alkalmazott szó kihagyásával, illetve a második kategóriát „intézmény vagy vállalat állandó tolmácsá”-ra módosítva már igen. A kérdés válaszait ennek megfelelően módosítottam, és mind a két kategória bejelölhető volt.

A szöveg előkészítési stratégiáinál az egyik megkérdezett sorrendi skálára tett javaslatot, ennek megfelelően módosítottam – mellel ezzel a Genfi Egyetem kérdőívéhez igazodva. Annál a kérdésnél, amely a kevesebb mint öt perccel kezdés előtt átadott szöveg előkészítésére koncentrálni, szintén volt javaslat sorrendi skálára, de ezt nem fogantatosítottam, igen/nem válaszlehetőségek maradtak (a mintakérdőívvel megegyező módon). Annál a felsorolásnál azonban, amely azt vizsgálja, hogy nyolc tényező közül melyeknél jelent segítséget a szöveg, az eredeti „több válasz is bejelölhető” instrukció helyett sorrend felállítására kértem a válaszadókat. Utólag revideálásra szorul a kérdés megfogalmazása.

A végleges kérdőívben így szerepelt: „Az alábbiak közül melyiknél jelent fontos segítséget a szöveg? Kérem, tegye a válaszokat fontossági sorrendbe.” Helytállóbb lett volna Cammoun et al. (2009) kérdőívéhez hasonlóan úgy feltenni a kérdést, hogy ne sugalljon „segítséget”: „Mennyiben találja a válaszadó nehezítő tényezőnek és mennyiben segítségnek a szöveget?”. Ez esetben azonban a sorrendi helyett Likert-skálát kellett volna alkalmazni.

5. Az eredmények bemutatása

5.1. A célcsoport általános jellemzése

33 értékelhető kérdőívet sikerült kitöltetni, a válaszadók száma tehát 33. A minta 70%-a nő. Az első öt kérdés általános információkat tartalmaz a konferenciatolmácsok alkotta mintáról. Ez alapján megállapítható, hogy a minta reprezentatív és a szűkebb téma, a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás vizsgálatára alkalmas.

1. táblázat

A válaszadó konferenciatolmácsok életkora és szakmai tapasztalata

		Életkor			Összesen
		30–40	41–50	50+	
Szakmai tapasztalat (év)	0–5	1	0	1	2
	6–10	10	3	0	13
	11–20	3	4	1	8
	20+	0	3	7	10
	Összesen	14	10	9	33

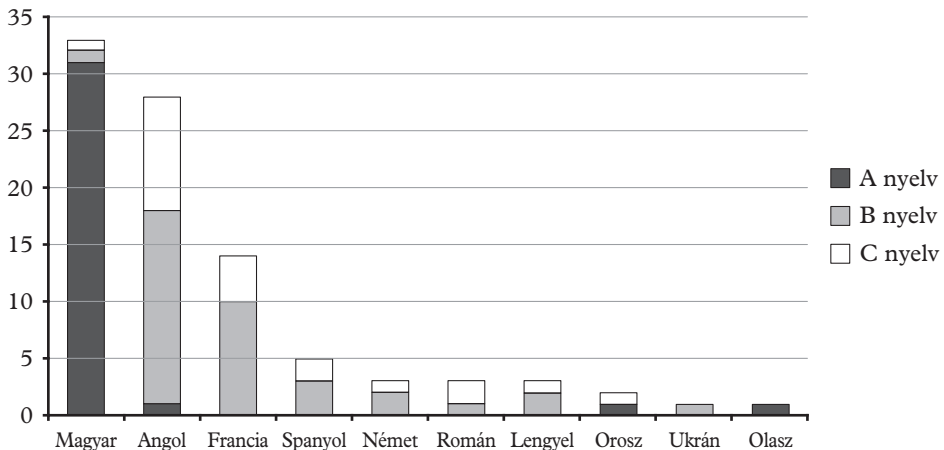
Az 1. táblázatból látható, hogy 30 év alatti válaszadó nem került a mintába, a 30–40 év közötti válaszadók enyhe túlsúlyban vannak a majdnem azonos mértékben képviselt 41–50 év közötti és 50 feletti korcsoportok mellett. A szakmai tapasztalat tekintetében elmondható, hogy a 6–10 év tapasztalattal rendelkezők dominálnak (13 fő), míg az öt évnél kevesebb tapasztalattal rendelkezők alulreprezentáltak (2 fő) és a 11–20, illetve 20 évnél több tapasztalattal bírók reprezentációja kiegyenlített (8, 11 fő). Nem meglepő, hogy a 30–40 év közötti tolmácsok többsége 6–10 éve tolmácsol, a 41–50 évesek tapasztalata 6-tól több mint 20 évig terjed, és az 50 év felettiak többsége már több, mint 20 évnyi tapasztalattal rendelkezik.

A válaszadók nyelvkombinációit a 2. táblázat és az 1. grafikon szemléltetik. A magyar mint „A” nyelv dominanciája várható volt, hiszen a kutatás a magyar „magánpiac”-ra irányult, nem nemzetközi intézményekben magyarral a nyelvkombinációjukban dolgozó tolmácsokra, a célcsoport tehát magától értetődően túlnyomóan magyar anyanyelvű.

2. táblázat
A tolmácsok nyelvkombinációi

	Nyelvkombináció			
	A nyelv	B nyelv	C nyelv	Összesen
Magyar	31	1	1	33
Angol	1	17	10	28
Francia	0	10	4	14
Spanyol	0	3	2	5
Német	0	2	1	3
Román	0	1	2	3
Lengyel	0	2	1	3
Orosz	1	0	1	2
Ukrán	0	1	0	1
Olasz	1	0	0	1
Összesen	34	37	22	93

1. ábra
A tolmácsok nyelvkombinációi

Rögtön szembeötlik, hogy 33-as mintán 34 „A” nyelv szerepel. Ennek a magyarázata az, hogy az egyik válaszadó kétnyelvűnek tekinti magát, és két „A” nyelvet adott meg. Bár az angol dominanciájában a „B” és a „C” nyelvek között semmi meglepő nincs, feltűnő azonban a „B” nyelvek rendkívül magas, még

az „A” nyelvekénél is magasabb (37) és a „C” nyelvek relatíve alacsony száma (22). Mindkettőre az a magyarázat, hogy a magyar piacon csakúgy jellemző a „B” irányba történő tolmácsolás, mint az anyanyelvre, és sok tolmács több, mint egy nyelvet is „B” nyelvének tekint, és rendszeresen dolgozik is ezekre a nyelvekre. Ritka a „C” nyelvre szóló megbízás, amikor csak az anyanyelvre fordítanak a tolmácsok a „C” nyelveikről; a kabinok kétszemélyesek, és általában mindkét irányba dolgozik mindkét tolmács. A nyelvkombinációkra vonatkozó adatokból az SI+T-re nézve az következtethető, hogy az előre megírt és felolvasott szövegek tolmácsolása írott szöveg birtokában magyarra és túlnyomóan angol és francia „B” nyelvekre jellemző.

Érdekes összevetni a magyar felmérés nyelvkombinációinak jellemzőit a Cammoun et al. (2009) kutatásában leírtakkal. Az utóbbiban az „A” nyelvek között az ENSZ hat hivatalos nyelvének és a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetben az e hat nyelven kívül használt németnek az eloszlása egyenletes. A „B” nyelvek száma az 50 fős mintán csupán 31, a „C” nyelveké pedig 88. Elsősorban genfi székhelyű nemzetközi szervezetekben töltették ki a kérdőíveket, és a válaszadók 90%-a nemzetközi szervezeteknek és intézményeknek dolgozik, pl. az ENSZ-nek, az Európai Uniónak, minisztériumoknak (Cammoun et al.: 2009).

Ebből is látszik az a magyar piacétól rendkívül eltérő és közismert gyakorlat, hogy a nemzetközi intézményekben legfeljebb egy „B” nyelvre dolgoznak esetleg egy vagy több „C” nyelv mellett, vagy csak „C” nyelvekről „A”-ra. Az SI+T vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a magyar piacénál feltehetően jellemzőbb az anyanyelvre tolmácsolás SI+T módban.

A magyar felmérés válaszadóinak 91%-a szabadúszó és 12%-a intézmény vagy vállalat tolmácsa. Van tehát közöttük vállalat állandó tolmácsa, aki egyben szabadúszó is.

5.2. *Képzettség a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás témájában*

A felmérésnek a Cammoun et al. felméréséhez hasonlóan egyik meglepetése azoknak a magas aránya, akik az SI+T témájában szakképzettséget szereztek: a válaszadók közel fele, 45%-a (15 fő) jelezte, hogy részt vett SI+T képzésen valamilyen formában. Közülük 13 esetében a tolmácsképzés során volt ilyen gyakorlat, négyen pedig azt jelölték, hogy specifikus továbbképzés keretében kaptak ilyen képzést. (Két válaszadó mindkét formában szerzett szakképzettséget.) Egy válaszadó jelezte, hogy nincsen ilyen irányú képzettsége, de partner-egyetemeknél látott több órát (ESIT, ETI).

Cammoun et al. eredményei szerint az 50 fős mintából mindössze 1 fő vett részt szabadúszók számára szervezett SI+T szakképzésben, az ilyen témájú képzés rendkívül ritka, és a szabadúszók vonakodnak részt venni rajta (Cammoun et al. 2009). Ennek fényében még meglepőbb, hogy a magyar piacon dolgozó mintában 4 fő is jelezte, részesült specifikus SI+T képzésben. Sajnálatos, hogy nincs adat arra vonatkozóan, konkrétan milyen szakképzésen vettek részt.

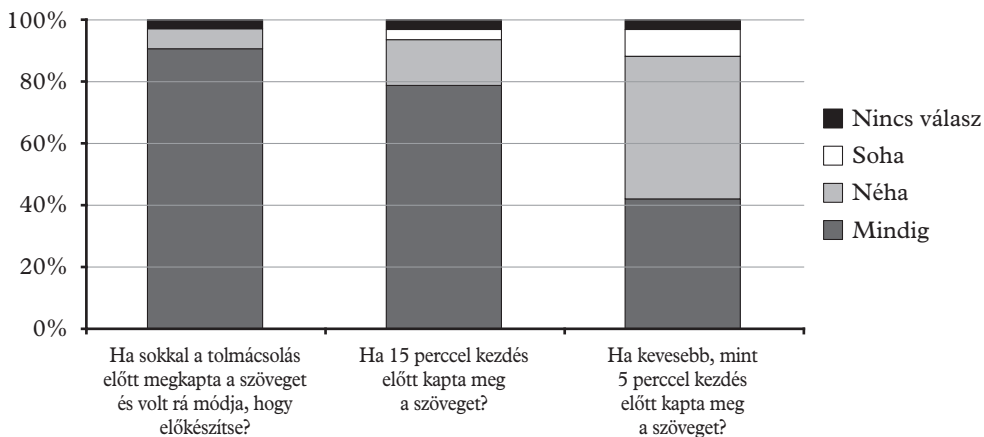
5.3. Stratégiai döntések

5.3.1. Használják-e a tolmácsok az írott szöveget vagy sem

A kérdőív második része a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás esetén alkalmazott stratégiai döntésekkel foglalkozott. Az első feltárandó kérdés ezzel kapcsolatban az, hogy milyen arányban használják a szöveget a válaszadók a vizsgált három különböző helyzetben, attól függően, hogy mikor kapják meg a szöveget. Egyetlen pillantás a 2. ábrára elég annak belátásához, hogy a válaszadók túlnyomó többsége (30 fő, 91%) mindig használja a szöveget, ha jóval előre megkapja; többségük (26 fő, 79%) szintén mindig használja, ha legalább 15 perccel kezdés előtt megkapják; ha pedig csak öt perccel korábban kapják meg, akkor közel fele (14 fő, 42%) mindig, közel fele (15 fő, 45%) néha veszi hasznát. A három forgatókönyv mindegyikénél volt „soha” opció, valamint felszólítás a kérdés után, hogy amennyiben mindhárom esetben a „soha” opciót jelölte be, ugorjon az utolsó kérdésre. Utóbbira nem volt példa a mintában.

2. ábra

Stratégiai döntés SI+T-ben: Használja-e a szöveget szinkrontolmácsolás közben?

A „soha” opció további figyelmet érdemel. Az első forgatókönyvnél senki nem jelölte be, némileg meglepő módon a második esetben akadt rá példa (1 fő, 3%), a harmadik esetben pedig 3 válaszadó (9%) nem használja soha a szöveget. A korábbi eredmények (Cammoun et al. 2009) azt mutatták, hogy a nemzetközi intézményekben tolmácsoló konferenciatolmácsok valamivel nehezebben mondanak le a szöveg használatáról a fenti helyzetekben: a második esetben 2%-uk, a harmadik esetben 7%-uk nem használja soha a szöveget.

5.3.1.1. Az SI+T szakképzés és a szöveghasználat korreláció-elemzése

Az elemzés elmélyítéseképpen Pearson $\chi^2(4)$ korreláció-elemzés készült az SI+T szakképzés és a szöveg felhasználásának a kapcsolatáról a három különböző forgatókönyvnél. Az SI+T képzés nem korrelál szignifikánsan a szöveg felhasználása melletti döntéssel az első és második esetben ($Pr= 0.927$; $Pr= 0.130$), a harmadik forgatókönyvnél azonban van szignifikáns pozitív korreláció ($Pr= 0.063$). Elmondható továbbá, hogy az SI+T képzésben részt vettek kevésbé hajlottak a szöveg felhasználására abban a nehezített esetben, amikor kevesebb mint öt perc állt a rendelkezésükre előkészíteni a szöveget, mint azok, akik nem vettek részt ilyen képzésen (lásd 3. táblázat). Erre a várakozásnak ellentmondó eredményre csak az látszik lehetséges magyarázatnak, hogy ha már idő híján a „tanult módon” nem tudják megfelelően előkészíteni a szöveget a tolmácsok, akkor inkább félre is teszik. Ennek a hipotézisnek az igazolása azonban további vizsgálatot tesz szükségessé.

3. táblázat

Az SI+T szakképzés és a szöveghasználat kapcsolata a harmadik forgatókönyvnél

		Használja-e a szöveget, ha kevesebb mint 5 perccel kezdés előtt kapta meg?			Összesen
		Igen, mindig	Igen, néha	Soha	
Képzés	Nem	10	7	0	17
	Igen	4	8	3	15
	Összesen	14	15	3	32
Pearson $\chi^2(4)$			5.5347	$Pr= 0.063$	

5.3.2. A szöveg előkészítése 1.

A kérdőív következő két kérdése arra vonatkozott, hogy mire koncentrálnak a tolmácsok, ha van idejük előkészíteni a szöveget (első és második forgatókönyv összevonva), és mire, ha kevesebb mint öt percük áll rendelkezésre ehhez. Előbbinél sorrendbe kellett tenniük a felsorolt elemeket (nevek és titulusok, számok, mondatok tagolása és kapcsolása, hivatkozások, terminusok). Sokan azonban félreértették, és csak x-et tettek azon elemek mellé, amelyeket megjelölnek a szövegben ilyen esetben. Ennek a tanulsága az, hogy nem volt célravezető a tesztkérdőív eredeti igen/nem opcióit (azaz hogy jelölik-e vagy sem) fontossági sorrendre változtatni, mert ez megnehezítette az adatok feldolgozását.

A felsorolt öt elem átlag relevanciájának kimutatása helyett éppen ezért úgy rendeztem az adatokat, hogy amennyiben megjelölték x-szel vagy első három legfontosabb közé tették az adott elemet, úgy „fontos”-nak minősült az adott válaszadó szerint, egyébként nem. A nevekre és a titulusokra koncentrálnak a leg-

több válaszadó, ha sok idejük van. Sorrendben a második legtöbbször fontosnak jelölt elem a terminusok, majd a számok. Megemlítendő, hogy a beszéd fő gondolata nem került a felsorolásba, méghozzá Cammoun et al. nyomán (2009) abból a feltételezésből kiindulva, hogy arra mindenképpen koncentrálni kell a tolmács, ha van ideje elolvasni a szöveget, és azt nem „jelöli”, hanem észben tartja.

Ezt követően megvizsgáltam az összefüggést az SI+T képzéssel, azaz hogy mely elemeket tartják fontosnak azok, akik részt vettek SI+T képzésben és melyeket azok, akik nem. Az eredményeket a 4. táblázat szemlélteti.

4. táblázat

A szöveg előkészítése 1. // SI+T képzés

Mire koncentrálni a szövegben...	Képzés		
	Igen	Nem	Összesen
Nevek és titulusok	18	15	33
Számok	10	6	16
Hivatkozások	5	4	9
Mondatok tagolása és kapcsolása	7	7	14
Terminusok	16	11	27
Összesen	56	43	99

Négy kategória előkészítését többen tekintik fontosnak azok közül, akik részt vettek SI+T képzésen, mint azok, akik nem vettek részt. A különbség jelentősebb a terminusok és a számok esetében a képzést kapottak al csoportja javára. A fentiek alapján a képzés hatása kimutatható a szöveg előkészítésében. A mondatok tagolását és kapcsolását ugyanannyian tartják fontosnak a két al csoportban. A Genfi Egyetem kutatóinak a válaszadói mindenképp a bonyolult mondat szerkezetekre koncentrálnak kellő idő birtokában (Cammoun et al. 2009), a képzés tekintetében elkülönített al csoportokra vonatkozóan azonban nincsen adat. További összehasonlításnak nincsen értelme, mivel a kérdőív más listát alkalmazott.

5.3.3. A szöveg előkészítése 2.

Az SI+T-nek azt az esetét vizsgálva, amikor kevesebb, mint öt perccel kezdés előtt kapják meg a szöveget a tolmácsok, egy az egyben Cammoun et al. megoldását vettem át: igen vagy nem válaszlehetőségek voltak három előkészítési módra: a szöveg gyors átfutása, néhány fontos elem megjelölése és az első és utolsó bekezdés elolvasása (Cammoun et al. 2009). Az eredményeket a 3. ábra mutatja be.

3. ábra

A szöveg előkészítése 2.

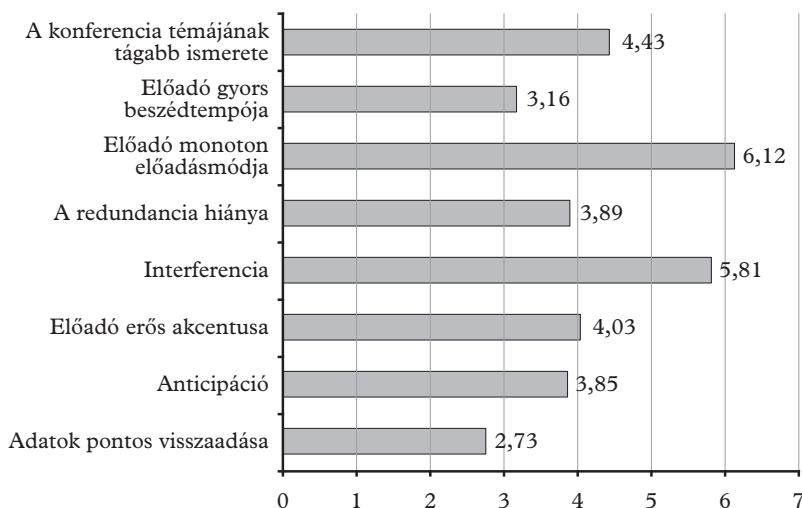
Az alkalmazott stratégiák sorrendje a várakozásnak megfelelően alakult: legtöbbször a szöveg gyors átfutását részesítették előnyben, ezt szorosan követi a fontos elemek megjelölése (Cammoun et al. korábbi kutatási eredményei meglepetésükre ezek fordított sorrendjét mutatták). Végül jóval kevesebben nézik meg az első és az utolsó bekezdést.

5.3.4. Nehézséget és könnyítést jelentő tényezők vizsgálata, avagy miben segít a szöveg?

A 2.2. alfejezet ismertette a kognitív nehézségek és előnyök konceptualizálásának a folyamatát. E kognitív fogalmak segítségével felmérhető, hogy a tolmácsok milyen szempontból tekintik segítségnek a szöveget.

4. ábra

*Mikor jelent fontos segítséget a szöveg?
Átlag relevancia*

A 4. ábra a tényezők átlag relevanciáját mutatja be a válaszadók rangsorolása alapján. Mindenekelőtt a monoton előadásmód esetén tekintik nagy segítségnek a szöveget (átlag relevancia: 6,12), az interferencia esetén (5,81) és a konferencia témájának jobb megismeréséhez (4,43). E három kiugróan fontos, sorrendben utánuk következnek az előadó erős akcentusa (4,03), a redundancia hiánya (3,89), az anticipáció (3,85), az előadó gyors beszédtempója (3,16) és az adatok pontos visszaadása (2,73).

A negatív interferencia kapcsán a genfi kutatók felméréséhez hasonlóan (Cammoun et al. 2009) itt is felmerül a kérdés, hogy vajon interferencián a nyelvi interferenciát értették-e, vagy arra gondoltak, hogy a hallás és a látás útján kapott információk feldolgozása interferál. „Nagyobb az interferencia veszélye, mert a forrásnyelvi szavak, nyelvtani szerkezetek végig a tolmács szeme előtt vannak” (Felekné Csizmazia 2014: 31), továbbá a tolmács elmulaszthatja az előadó írott szövegtől való eltéréseit, és készletet érezhet mindent blattolni, ami nagy lemaradáshoz vezet (Gile 1997). Az adat értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy *kettős inputot* is érthettek interferencia alatt, valamint azt, hogy ez esetben maga a szöveg jelenléte okozza az interferenciát, ezért nehezen értelmezhető a kérdés, hogy segítséget jelent-e.

A négy nehézségi és a négy előnyt jelentő tényező rangsorolásait összevettem az SI+T képzéssel és a szakmai tapasztalattal középérték teszt segítségével. A nyolc közül egyedül a „szöveg mint segítség előadó erős akcentusa esetén” rangsorolásában volt szignifikáns eltérés az alcsoportok között: az erős akcentus rangsorolása szignifikánsan magasabb volt (95%-os konfidencia szinttel) azok között, akik részesültek képzésben azoknál, akik nem részesültek abban. Továbbá a nyolc közül szintén egyedül az erős akcentus átlag rangsorolása volt szignifikánsan magasabb (95%-os konfidencia szinttel) azon válaszadók körében, akiknek kevesebb, mint 10 év szakmai tapasztalata van szemben azokkal, akiknek 10 évnél több a tapasztalata. Utóbbi eredménynek valószínűleg az az oka, hogy nagyobb szakmai tapasztalattal rendelkezőknek kevésbé okoz gondot a szöveg hallásbeli értése az előadó erős akcentusa mellett.

5.3.5. Az auditív és a vizuális csatornán érkező információ összehangolása és együttműködés a partnerrel

Az 5. táblázatban ismertetett eredmények alapján elmondható, hogy amennyiben sok idejük áll rendelkezésre előkészíteni a szöveget, úgy a *kettős input* nem jelent komoly nehézséget a tolmácsok számára. A hallottak és látottak összehangolása annál nagyobb problémát jelent, minél kevesebb idő van a szöveg előkészítésére, feltehetően mert hiányoznak a tolmácsolást segítő jelölések az írott szövegben, amelyek a megfelelő helyre irányítják a szemet, és a szövegben való nehéz eligazodás túlzott kognitív terhet ró a véges feldolgozó kapacitásra.

Az auditív és vizuális csatornán érkező információ összehangolására még egy kérdés vonatkozott: „Amikor használja az előre megírt beszédet tolmácsoláskor, inkább követi-e az előadót és ritkán néz a szövegre (nevek, számok, dátumok stb.), vagy inkább blattol, de közben figyeli, hol jár az előadó, illetve, hogy eltér-e az írott szövegtől? A harmadik felajánlott opció az, hogy változó.

5. táblázat

Az auditív és a vizuális csatornán érkező információ összehangolása

Hogy érzi, sikerül-e összehangolnia az auditív és a vizuális csatornán érkező információt (azaz hallgatni az előadót és olvasni a szöveget) beszédprodukció közben...	mindig	többszörre	néha	soha
a) ha sokkal a tolmácsolás előtt megkapta a szöveget, és volt rá módja, hogy előkészítse?	23	8	1	1
b) ha 15 perccel kezdés előtt kapta meg a szöveget?	6	17	9	1
c) ha kevesebb mint 5 perccel kezdés előtt kapta meg a szöveget?	0	13	15	4

Magasabb volt azoknak a száma, akik a „fülük után mennek” inkább, mint azoké, akik inkább blattolnak (10 szemben 8 válaszadóval, 30% vs 24%). Az eredmények alapján a „változó” opció megjelölésének kiugró aránya érdemel figyelmet (17 fő, 51%). Ez jelezheti azt, hogy nincsen kialakult stratégiájuk az SI+T típusú tolmácsolási módban, de azt is, hogy a stratégiájuk attól függően változik, hogy mikor kapják meg a szöveget. Az ok feltárásához további kutatás szükséges.

Az eredmények alapján a konferenciatolmácsok körében nem teljesen magától értetődő, hogy SI+T módban együtt kell működni a kabinpartnerrel. Erre az együttműködésre vonatkozó három alkérdésre adott „nem” válaszok vártnál magasabb aránya mutat rá. 27 válaszadó (minta 82%-a) megkéri a partnerét, hat (18%) pedig nem, hogy segítsen követni a szöveget, hallgatni az előadót és segíteni az ugrásoknál, ha az előadó kihagy, módosít stb. (ha van példánya). 26-an követik a szöveget (a válaszadók 79%-a), ha a partnerük tolmácsol előre átadott szöveget, és segítenek neki (ha rendelkezésére áll a szöveg), heten pedig nem (21%). Végül a kérdésre választ adók 91%-ának (29 fő) jelent segítséget, ha partnere rámutat a számokra, nevekre, 9%-uknak nem (3 fő).

Összességében 32 válaszadóból 29-en tekintik segítségnek a szöveget (a kérdésre választ adók 91%-a).

5.3.6. Nyitott kérdés: Mikor előny és mikor hátrány a szöveg? Hogyan birkózik meg a nehézségekkel?

A kérdőívet záró nyitott kérdésre tizenheten válaszoltak (a teljes minta 51%-a), és megjegyzéseik megerősítik az általános értékelő kérdés eredményét: a tolmácsok alapvetően segítségnek tekintik a szöveget. Mindazonáltal roppant vegyes kép rajzolódik ki, amely árnyalja a zárt kérdések számszerűsített adatait: bár végeredményben segítségnek tartják, szinte minden említett előny mellett megneveznek nehézséget, többszörre az adott nehézség leküzdésére legalkalmasabb stratégiával együtt. Az ismertetés is ezt a sorrendet követi: előnyök, hátrányok, végül stratégiák.

A válaszokat összegezve elmondható, hogy a válaszadók szerint a felkészüléshez mindenképpen előnyt jelent, ha megkapják a beszédek írott szövegét, de

az SI folyamatában is segít, valamint képet ad a szerző prioritásairól, stílusáról, és segít az összkép kialakításában. Akkor segíti a tolmácsolást, ha jól tagolt, vannak benne kiemelések, könnyű benne tájékozódni, más szóval ha tolmácsbarát (a szöveg is és a felolvasó is), vagyis „normális nyelvezeten van megírva, azaz nem féloldalas körmondatokból áll”. Akkor segítség továbbá, ha az írott szöveg tartalma, szerkezete közel áll az elhangzóéhoz.

Ha már olvas az előadó, akkor jobb, ha *időben* átadja a szöveget a tolmácsnak és van idő azt előkészíteni. Van, aki szerint akkor hasznos az írott verzió, ha legalább az esemény előtt egy nappal megérkezik, és az öt perccel a kezdés előtt átadott szöveg csak az adatok pontos visszaadásában segít (név, szám stb.) Öten hangsúlyozták, hogy a nevek, adatok, számok, terminusok kiemeléséhez, pontos visszaadásához szükséges az írott szöveg.

Hátránynak bizonyulhat azonban az írott beszéd, amennyiben „gyorsolvasást” tart az előadó, ha nagy az eltérés az írott és az elhangzó szöveg tartalma, illetve szerkezete között, más szóval ha az előadó hol eltér a szövegtől, hol visszatér ahhoz, esetleg átugorja a szöveg egyes részeit. Egy válaszadó szerint a felolvasás megnehezíti a szöveg értelmezését és részben a tempó, részben a redundancia hiánya miatt általában megnehezíti a tolmácsolást. Egy másik válaszadó említette a blatt iránti késztetést mint hátrányt: „ha az ember túlságosan koncentrálna a szövegre, és az előadóra nem tud figyelni”.

Kifejezetten hátránynak tekintik, ha az írott szöveg nehezen áttekinthető, mondanivalójában szerkesztetlen, félkész. Bonyolult szövegnél a stratégiák tekintetében megoszlanak a vélemények: van, aki szerint csak a tartalomra és gondolatmenetre érdemes koncentrálni a felkészüléssel, más szerint csak adatokért „jó belenézni”.

Négyen hangsúlyozták, hogy a többletterheléssel akkor sikerül jól megbirkózni, ha a hallottaknak tulajdonítanak elsőbbséget. Az írott elemeket csak „rásegítőnek” használják, megjelölik a kritikus pontokat, számokat-neveket, de sokkal jobban figyelnek az előadóra. Egy válaszadó említette, hogy a főbb adatok kiemelése hasznos, amikor az előadó hol eltér a szövegtől, hol visszatér ahhoz – ilyenkor a partner segítése is jól jön. (A partner segítségére vonatkozóan ez az egyetlen említés.) Még két stratégiát említett egy-egy válaszadó: dupla sorközzel nyomtatja a szöveget, és az üres helyre írja be azt, ami segíthet a tolmácsolásban, illetve van olyan, aki ideális esetben egyszer-kétszer előre letolmácsolja, azaz blattolja a szöveget. Végül egy válaszadót szó szerint idézek, mert rámutatott az írott beszéd jellemzőiből fakadó nehézségre.

Ez valóban szó szerint „birkózás” egy tolmácsnak. Az előre megírt szöveg többnyire hosszabb, összetettebb, bonyolultabb mondatokat tartalmaz, mint az élő beszéd. Hisz a szerzőnek van ideje végiggondolni. Ha az előadás közben viszonylag lassabban olvassa is fel az előadó, mint amilyen tempóban beszél, akkor is gyorsabbnak érzi a tempót tolmácsolás közben az ember az összetettsége miatt. Olyan érzés, mint loholni egy vágató ló után, amelyik menet közben sosem lassít, sosem pihen meg.

Mindez megfelel annak, amit Déjean Le Féal már korábban kimutatott: „a tolmácsok által gyorsnak érzékelt beszédtempó a felolvasott szövegek esetében gyakran nem is gyors valójában, pusztán a tolmács észleli annak” (Déjean Le Féal 1978).

6. Módszertani kritikai megjegyzések

A módszertan tekintetében nagy segítséget jelentettek a felmérésben a Genfi Egyetem négy kutatójától (Cammoun et al. 2009) átvett konceptualizált fogalmak, valamint hasznosnak bizonyult a kérdőív tesztelése, amely érthetőbb és teljesebb kérdéssort eredményezett. Az eredmények értékelése után visszatekintve talán szerencsésebb lett volna ugyanazon listát használni a szöveg előkészítésére vonatkozóan a vizsgált helyzetek mindegyikénél az összehasonlíthatóságuk érdekében. Moser-Mercer tanítványai ugyanerre a következtetésre jutottak (Cammoun et al. 2009).

7. Összegzés

Az SI+T témájában a válaszadóknak a vártnál sokkal nagyobb aránya, majdnem a fele (45%) részesült képzésben. Ez a magas arány megerősíti a korábbi kutatási eredményeket (Cammoun et al. 2009) és alátámasztja, hogy megalapozatlan a nézet, miszerint teljesen hiányzik ez a típusú képzés. A tolmácsok többsége mindig használja a szöveget, ha sokkal, de legalább 15 perccel kezdés előtt megkapják (sokkal: 91%; 15 perccel előbb: 79%); ha pedig csak öt perccel korábban kapják meg, akkor közel fele mindig (42%), közel fele (45%) néha használja, és 9%-uk mond le róla. Szignifikánsan korrelál a képzés és a szöveg használata a harmadik forgatókönyvben. Az elemzés sikereként könyvelhető el, hogy sikerült a képzés és a szöveghasználat egyik változójának a korrelációját kimutatni. Amikor kevesebb mint öt perc állt a rendelkezésükre előkészíteni a szöveget, azok hajlottak inkább a szöveg felhasználására, akik nem vettek részt SI+T képzésben.

Ami a szöveg előkészítési módját illeti, a válaszadók sorrendben a nevekre és a titulusokra koncentrálnak a leginkább, majd ezt követően a terminusokra és a számokra, ha bőven van idejük. Az SI+T specifikus-képzés hatása kimutatható annyiban, hogy akik részesültek képzésben, mind a nevek és titulusok, számok, hivatkozások és terminusok előkészítését fontosabbnak tekintik azoknál, akik nem vettek részt ilyen képzésben. Amikor kevesebb, mint öt perc áll rendelkezésükre, legtöbbször a szöveg gyors átfutását részesítették előnyben, ezt szorosan követte a fontos elemek megjelölése, és „lemaradva” az első és utolsó bekezdés átolvasása. Utóbbi a várakozásnak megfelelő, ugyanakkor a korábbi kutatási eredményeknek ellentmondó eredmény.

A hallottak és látottak összehangolása annál nagyobb problémát jelent, minél kevesebb idő van a szöveg előkészítésére. A válaszadók 30%-a megy

a „füle után”, 24%-uk inkább blattol, 51%-uk változó stratégiát (is) használ. A konferenciatolmácsok körében jellemző, mégsem teljesen magától értetődő, hogy SI+T módban együtt kell működni a kabinpartnerrel. A válaszadók 21%-a nem segít, 18%-uk nem kér segítséget ilyenkor. A kabinpartner segítségére és a segítségkérésre vonatkozó információkkal a felmérés bővítette a mintául szolgáló kutatás (Cammoun et al. 2009) hatókörét, abban erre vonatkozó kérdés nem szerepelt.

Összességében a válaszadók segítségnek tekintik a szöveget. A szabadon, nyitott kérdésre adott válaszaik alapján elmondható, hogy úgy vélik, a szöveg képet ad az előadó stílusáról, prioritásairól és segít az összkép kialakításában, valamint a nevek, adatok, terminusok visszaadásában, különösen ha jó a nyelvezete, ha időben megkapják és ha az előadó nem tér el túlságosan az írott verziótól. Hátrányt jelent a gyorsan felolvasott vagy előadott szöveg, a sok eltérés a hallott és az írott beszéd között, valamint az, ha túlságosan az írottakra koncentrálnak a tolmácsok. Az írott beszéd jellemzői (pl. hosszabb, összetettebb mondatok) további nehézséget jelentenek. A nyitott kérdést megválaszolók 23%-a jelezte, hogy számukra a sikeres stratégia az, ha a hallottaknak tulajdonítanak elsőbbséget.

A monoton előadásmód esetén tekintik leginkább nagy segítségnek a beszéd írott szövegét, ezt követi az interferencia, a konferencia témájának jobb megismerése, az előadó erős akcentusa, a redundancia hiánya, az anticipáció, az előadó gyors beszédtempója és az adatok pontos visszaadása.

Az elemzés kiugró eredményét az összehasonlító középérték (Wald) teszt hozta, amely az erős akcentus esetén a szöveg segítségként való átlag rangsorolását hasonlította össze a képzéssel rendelkezők és nem rendelkezők alcsoportjainál, valamint a szakmai tapasztalattal rendelkezők két alcsoportjánál. Az erős akcentus esete perifériás, de szélsőséges eseteiben a szöveg életmentő lehet (Cammoun et al 2009). Előadó erős akcentusánál a szöveg mint segítség átlag rangsorolása szignifikánsan magasabb volt (95%-os konfidenciaszinttel) azok között, akik részesültek képzésben azoknál, akik nem; és hasonlóképpen szignifikánsan magasabb volt azok között, akik kevesebb, mint tíz év szakmai tapasztalattal bírnak azoknál, akik 10 évnél több tapasztalattal bírnak. Ez korábbi kutatási eredménnyel nem összehasonlítható, mivel Cammoun et al. nem rangsorolással, hanem Likert-skálával mérték azt, hogy mennyiben segítség a szöveg. Ez az eredmény a második kutatási kérdéshez tartozik és a kutatás további szakasza szempontjából jelentős.

A felmérés igazolta a kutatási hipotézist: a tolmácsok saját bevallása szerint a nehézségek ellenére az írott szöveg a megfelelő stratégiák alkalmazásával segíti őket az üzenet átadásában. Az eredmények feltárták a gyakorló konferenciatolmácsok által alkalmazott stratégiákat az előre megírt beszédek felhasználásában a tolmácsolás megkezdése előtt és után a rendelkezésre álló idő függvényében, ezzel választ adva az első kutatási kérdésre. Választ kaptunk továbbá a második kutatási kérdésre is, hogy milyen szempontokból tekintik segítségnek a szöveget. A magyarországi felmérés elsősorban arra a helyzetre vonatkozóan hozott az előző kutatásától eltérő eredményeket, amikor kevesebb mint öt perccel a tolmácsolás megkezdése előtt kapja meg a szöveget a tolmács.

Irodalom

- Cammoun, R., Davies, C., Ivanov, K., Naimushin, B. 2009. *Simultaneous Interpretation with Text. Is the Text 'Friend' or 'Foe'?* Laying Foundations for a Teaching Module. Seminar paper. École de Traduction et d'Interprétation. Université de Genève. 1–160.
- Déjean Le Féal, K. 1978. *Lectures et improvisations: incidences de la forme de l'énonciation sur la traduction simultanée.* Unpublished doctoral dissertation. University of Paris III.
- Felekné Csizmazia, E. 2014. A fordítás és a tolmácsolás határán: a blattolás kutatása. *Fordítástudomány* XVI. évf. 2. szám. 24–36.
- Gile, D. 1997. Conference interpreting as a cognitive management problem. In: Pöchhacker, F., Shlesinger, M. (eds) 2002. *The Interpreting Studies Reader.* London and New York: Routledge. 163–176.
- Gile, D. 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training.* Amsterdam: John Benjamins. Rev. ed.
- Rohonyi, B. 2015. Birkózás a szöveggel szinkrontolmácsolás közben 1. rész. *Fordítástudomány* XVII. évf. 2. szám. 23–38.
- Seleskovitch, D., Lederer, M. 2002 [1989]. *Pédagogie raisonnée de l'interprétation.* 2e édition corrigée et augmentée. France: Didier Érudition.